

WŁADYSŁAW PRĘŻYNA

Lublin

ZGROMADZENIA AGORALNE JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE ANALIZA DOŚWIADCZEŃ LAT OSIEMDZIESIĄTYCH W POLSCE

1. „Człowiek jest istotą społeczną” – to znane twierdzenie filozofii. Zasadność tej tezy potwierdzają, na różne sposoby, empiryczne nauki o człowieku. Jednostka odczuwa potrzebę wchodzenia w złożone układy społeczne. To wchodzenie jest potencjalnie konfliktorodne. Elementami tego konfliktu są: z jednej strony dążenie do samorealizacji indywidualnej, z drugiej nacisk procesów społecznych prowadzących do podporządkowania jednostki grupie. Tendencje te znajdują swój wyraz ideologiczny w liberalizmie oraz w różnych totalitaryzmach (przede wszystkim kolektywnych). Napięcia, wyrastające ze zderzenia się tych tendencji, rozgrywają się w obszarze osobowości poszczególnego człowieka, ale również w polu społecznym określonej grupy oraz w relacjach międzygrupowych. Problematyka tych zjawisk jest przedmiotem zainteresowania psychologii społecznej.

Psychologia społeczna analizuje procesy i skutki wzajemnego oddziaływania jednostki i grupy. Uzyskiwany wynik tych analiz jest zróżnicowany w wypadku tzw. małej grupy oraz szerszych układów społecznych. Nas interesować będzie przede wszystkim ten drugi problem, tj. funkcjonowanie jednostki w szerszych układach społecznych, takich jak: tłum, wiec, większe zgromadzenie ludzi.

2. Psychologia społeczna dosyć wcześnie zauważyła znaczny wpływ procesów charakterystycznych dla dużych zbiorowości na zachowanie się jednostki poddanej ich oddziaływaniom (Le Bon 1895). Generalnie skutki tego wpływu na funkcjonowanie jednostki ocenia się negatywnie (Blumer 1970; Evans 1970; Babbie 1977). Do rezultatów tego oddziaływania zalicza się m.in.:

- utratę przez jednostkę umiejętności korzystania w pełni z własnej inteligencji;
- obniżenie zdolności podejmowania decyzji, a co za tym idzie obniżenie się u jednostki poczucia odpowiedzialności;

- wyzwalanie postawy bierności prowadzącej do hamowania realizacji potencjalnych możliwości jednostki.

Niezależnie od powyższego zaobserwować można wypadki oddziaływania grupy na jednostkę, powodującego wzrost aktywności jednostki. Dotyczy to na przykład zgromadzeń o charakterze politycznym. Szczególnym ich przykładem były słynne wiece hitlerowców, czy też spotkania na pewnym etapie budowy komunizmu. Aktywność tam wyzwalana była bardzo intensywna. Towarzyszyła jej wszakże koncentracja na własnej grupie (rasie, klasie) z równoczesną agresją wobec zewnętrznego otoczenia grupy. Atmosfera walki z określonym „wrogiem” stawała się podstawowym źródłem zaangażowania i owej aktywności. Charakter tych spotkań przeniósł się na całe systemy wyrosłe z tej aktywności. Dzięki temu mieliśmy eksperyment o wymiarach historycznych i mogliśmy w nim obserwować konsekwencje takiego właśnie oddziaływania grupy na jednostkę. Konsekwencje te, to m.in.:

- alienacja jednostki i patologizacja jej osobowości;
- agresja wewnątrz i na zewnątrz grupy;
- w wypadku marksizmu także wygaszanie aktywności jednostki, pogłębianie jej bierności;
- w konsekwencji destrukcja i niewydolność całego systemu we wszystkich dziedzinach: gospodarczej, społecznej oraz politycznej.

Taki stan układów społecznych był charakterystyczny dla Polski i dla wielu innych krajów, nie tylko tzw. Europy Środkowo-Wschodniej.

3. Bardziej wnikliwa obserwacja wielkich zgromadzeń ludzi, np. z okazji działalności Ghandiego, wizyt papieskich, polskiej „Solidarności” sugeruje potrzebę nowego spojrzenia na kształt i skutki procesów przebiegających wewnątrz samych zbiorowości ludzi oraz między zbiorowością i pozostającą w polu jej oddziaływań jednostką (por. Biela 1983; Prężyna, Jagiełło 1987). Wstępna analiza tych procesów wskazuje na możliwość bardziej pozytywnej oceny rezultatów społecznego oddziaływania na jednostkę. Dynamika tych oddziaływań zdaje się zmierzać w kierunku większej podmiotowości jednostki, stymulować jej rozwój ku większej dojrzałości psychospołecznego funkcjonowania. Dla podkreślenia odrębnego charakteru tego zjawiska wprowadzone zostało nowe pojęcie „agoralności” – *Agoral Ghatering* (Biela, Tobacyk 1987).

TEORETYCZNY KONTEKST POJĘCIA „AGORALNOŚCI”

Współczesna psychologia podkreśla, że podstawowym procesem rozwojowym człowieka jest transgresja (Kozielecki 1986). Jedną jej postać zmierza w kierunku samorozwoju, samorealizacji jednostki i jako taka pozostaje w obre-

bie procesów egocentrycznych. W drugiej postaci proces ten pozwala jednostce na przekraczanie granic własnego „ja” (*self-transcendence*) i doświadczanie siebie jako części większej całości. To przekraczanie siebie może mieć dwa kierunki: horyzontalny i wertykalny. W pierwszym przekraczanie siebie pozwala jednostce doświadczać głębokiej identyfikacji (empatii) z innymi osobami, przeżywać współuczestnictwo we wspólnocie. W wertykalnym przekraczaniu siebie jednostka spotyka się z wartościami absolutnymi w postaci np. prawdy, dobra, Boga, i realizuje się w tzw. doświadczeniu szczytowym (*peak experience*).

Pojęcie przekraczania siebie jest dorobkiem psychologii osobowości i jest interpretowane na gruncie poszczególnych teorii osobowości (Rogers 1980; Maslow 1964, 1968; Frankl 1969, 1978; Nutin 1957). Przekraczanie siebie jest tam traktowane jako proces indywidualny, przebiegający w psychologicznym polu poszczególniej jednostki. Otóż wydaje się, że kontekstem dla doświadczenia przekraczania siebie może być także grupa i procesy zachodzące w dużych zbiorowościach, właśnie o charakterze agoralnym.

Agoralny charakter wspólnych spotkań ludzi zapewniają następujące ich cechy:

- dobrowolność uczestnictwa w spotkaniu;
- charakter publiczny zapewniający otwartość dla uczestnictwa w spotkaniu ogółowi chętnych;
- wymiar masowy – spotkania obejmujące duże zbiorowości ludzi;
- zorientowanie na wartości jako motyw uczestnictwa w spotkaniu;
- poczucie wspólnoty ze względu na wartości uniwersalne;
- uruchamianie procesów wyrażania, klaryfikacji, wzmocnienia i weryfikacji podstawowych dla doświadczenia agoralnego wartości;
- pozytywne konsekwencje społeczne spotkania odczuwane na skalę masową (Biela 1989).

Zjawisko agoralności o wyżej wymienionych cechach było, wydaje się, bliskie działalności Ghandiego. Obecne też było w wydarzeniach z lat osiemdziesiątych w Polsce. Mam tu na myśli spotkania związane z wizytami papieskimi oraz z ruchem „Solidarność”. Dostyc powszechnie sądzi się, że te właśnie wydarzenia zapoczątkowały zmiany społeczno-polityczne w Polsce, a te z kolei w Europie Środkowo-Wschodniej.

Za punkt wyjścia można przyjąć I wizytę Papieża w Polsce. Kto brał udział w słynnym spotkaniu z papieżem Janem Pawłem II na Placu Zwycięstwa (wówczas) w Warszawie, ten może mieć wyobrażenie z jakimi nastrojami niepokoju, przygnębienia, skrywanymi uczuciami nadziei, połączonej jednak z poczuciem niewiadomej, szli ludzie na to spotkanie oraz, z jakimi uczuciami radości, siły

i mocy, połączonej z życzliwością – okazywaną np. ówczesnej milicji – wracali do swoich domów.

Echem tego spotkania były wydarzenia w Gdańsku, poprzedzające powstanie „Solidarności”. Podstawowe cechy tamtych wydarzeń (strajki) są analogiczne. Wyzwolone poczuciem krzywdy i niesprawiedliwości charakteryzowały się poczuciem wspólnoty, odwagą, otwartością na dialog – bez oznak agresji, z jednoczesnym odwoływaniem się do wartości wyższych. Przypomnę, że wśród 21 postulatów przedkładanych rządowi przez strajkujących stoczniovców dominowały postulaty podnoszące:

1. dobro wspólne – ponadjednostkowe i ponadgrupowe (wykraczające poza bezpośredni interes załogi stoczni) akcentujące meta-wartości:
  - wolność dla innych (więźniowie polityczni),
  - prawdę w radio, telewizji (upominanie się o wartości religijne w mass mediach – msza św. w radio),
2. elementy zdrowego patriotyzmu;
  - poczucie solidarności z innymi załogami, z całym narodem, połączone ze świadomością potrzeby wspólnego rozwiązywania ważnych problemów społecznych.

BADANIA WŁASNE

1. Obserwacja powyższych zjawisk skłoniła nas do badań bardziej systematycznych – pod kątem weryfikacji tak rozumianego pojęcia agoralności. Wykorzystaliśmy do tych badań kolejne wizyty papieskie w Polsce (a także w innych krajach). Badania takie, z zastosowaniem specjalnie przygotowanego kwestionariusza zostały przeprowadzone z okazji II, III i IV wizyty Papieża w Polsce. Badania przeprowadzono przed i po każdej wizycie. W sumie uzyskano odpowiedzi od ok. 6 tysięcy osób. Materiały te są wnikliwie opracowywane. Obecnie przedstawię, dla ilustracji omawianego zjawiska agoralności, wybrane fragmenty tych danych. Pochodzą one od 862 osób, uczestników spotkań z okazji III wizyty Papieża w Polsce i są wynikami badań przeprowadzonych po zakończeniu wizyty.

2. Charakterystyka biograficzna badanych osób. Badana próba składała się z 486 kobiet (56,4%) oraz 376 mężczyzn (43,6%). Wiek badanych przedstawiał się następująco. W przedziale do 24 lat znalazło się 349 osób, od 25-45 lat 329 osób oraz w przedziale 46 i więcej lat 184 osoby (por. tab. 1).

Tab. 1. Wiek badanych

Wiek	Procent
do 24 lat	40,5
25 – 45	38,2
46 i więcej	21,3

W zakresie poziomu wykształcenia połowa badanych ukończyła szkołę średnią, nieco mniej osób posiadało wykształcenie wyższe, a najmniej podstawowe (por. tab. 2).

Tab. 2. Wykształcenie badanych

Wykształcenie	Procent
podstawowe	10,1
średnie	50,6
wyższe	39,3

Biorąc pod uwagę status zawodowy, najwięcej wśród badanych było tzw. pracowników umysłowych, uczniów i studentów oraz robotników (por. tab. 3).

Tab. 3. Środowiska zawodowe badanych

Zawód	Procent
rolnicy	2,7
robotnicy	14,3
pracownicy umysłowi	41,7
studenci – uczniowie	31,1
inteligencja twórcza	7,2
duchowni	0,8
inni	2,1

Badani pochodzili z 38 (na 49 istniejących) województw Polski (najliczniej z gdańskiego i tarnowskiego). Najwięcej osób zamieszkiwało w miastach liczących ponad 100 tys. mieszkańców, najmniej w miastach do 20 tys. mieszkańców (por. tab. 4).

Tab. 4. Miejsce zamieszkania badanych

Miejsce zamieszkania	Procent
wieś	22,3
miasto do 20 tys.	8,0
miasto do 100 tys.	17,2
miasto ponad 100 tys.	52,5

3. Obraz uczestnictwa badanych we wspólnym spotkaniu z Papieżem. Na wstępie pytano badanych o ich motyw uczestnictwa we wspólnym spotkaniu¹. Okazało się, że dominującym motywem tego uczestnictwa były: osoba Papieża, motyw osobiste oraz udział w liturgii (patrz tab. 5).

Tab. 5. Motywy uczestnictwa w spotkaniu z Papieżem

Motywy uczestnictwa	Procent
osoba Papieża ²	84,4
motywy osobiste ³	44,5
poczucie obowiązku ⁴	32,6
udział w liturgii	27,1

Założono, że w psychologicznym „polu” wspólnych spotkań występowały cztery istotne elementy: osoba Papieża, treść jego przemówień, wewnętrzny stan uczestników oraz obecność innych uczestników. W badaniach starano się sprawdzić, jakie znaczenie miały owe elementy dla osób badanych i dla ich przeżyć doświadczonych podczas tych spotkań⁵. Okazało się, że wszystkie elementy były ważne, choć największe znaczenie miała osoba samego Papieża (por. tab. 6).

¹ Pytanie brzmiało: „Idąc na wspólne spotkanie z papieżem Janem Pawłem II, zrobiłeś to z powodu (opisz obszerniej dlaczego poszedłeś)”. Uzyskane odpowiedzi poddano kategoryzacji.

² Jest głową Kościoła katolickiego, następcą Chrystusa; aby doświadczyć jego oddziaływania, na „żywo” czuć jego obecność.

³ Poszukiwanie wsparcia wewnętrznego, słowa prawdy i sensu życia, wzmocnienia wiary.

⁴ Ważne, historyczne wydarzenie, którego nie wolno przeoczyć; potrzeba godnej odpowiedzi na przyjazd Papieża.

⁵ Badani oceniali te elementy na skali 5-punktowej pod kątem ich ważności.

Tab. 6. Znaczenie elementów wspólnego spotkania (ważne i bardzo ważne)

Elementy spotkania	Procent
osoba Papieża	99,5
treść przemówień Papieża	98,6
stan wewnętrzny uczestników	82,5
obecność innych osób	69,0

A kim czuli się ludzie uczestniczący we wspólnym spotkaniu, jaka była ich grupowa autoidentyfikacja? Otóż okazało się, że czuli się przede wszystkim „zgrupowaniem ludzi tęskniących za prawdą, wolnością, sensem”. Dopiero w dalszym planie czuli się „zgrupowaniem osób wierzących” i „spotkaniem Polaków” (por. tab. 7).

Tab. 7. Autoidentyfikacja grupowa uczestników spotkań

Autoidentyfikacja uczestników spotkań	Procent
zgrupowanie ludzi tęskniących za prawdą, wolnością, sensem	66,4
zgrupowanie osób wierzących	33,3
spotkanie Polaków	30,3

Mamy zatem u badanych do czynienia z dominacją transgresji samoświadomości etnicznej i wyznaniowej na rzecz wartości bardziej uniwersalnych: prawdy, wolności, sensu. Można powiedzieć, że w trakcie wspólnego spotkania miało miejsce przekraczanie „egotycznej” orientacji grupowej. Powyższa teza znalazła potwierdzenie w odpowiedziach na kolejne pytanie, w którym badani oceniali obecność indywidualnego i społecznego wymiaru w tym co się działo podczas wspólnego spotkania (por. tab. 8).

Tab. 8. Indywidualne i społeczne znaczenie wspólnego spotkania

Znaczenie spotkania	Procent
indywidualne dla poszczególnych osób tam zgromadzonych	2,2
społeczne dla całego narodu	13,0
indywidualne i społeczne	83,4
nie ma znaczenia	1,4

Okazuje się, że zdecydowana większość badanych (83,4%) dostrzegała w tym spotkaniu równocześnie elementy indywidualne i społeczne. Nastąpiło u

nich swoiste połączenie dobra indywidualnego i społecznego w tym samym wydarzeniu, jakim było wspólne spotkanie z Papieżem.

Co badani przeżywali, czego osobiście doświadczali podczas wspólnego spotkania? Dominującymi odczuciami były: wzruszenie, radość i uspokojenie, a zatem uczucia pozytywne, optymistyczne (por. tab. 9).

Tab. 9. Dominujące przeżycia podczas wspólnego spotkania

Dominujące przeżycia	Procent
wzruszenie	54,9
radość	45,6
uspokojenie	22,6
poczucie bezpieczeństwa	7,4
zmęczenie	3,2
odczucie niepokoju	2,2

Źródłem czego było uczestnictwo we wspólnym spotkaniu?⁶ I znowu okazało się, że owoce tego spotkania mają charakter psychologicznie pozytywny. Dominowały: wewnętrzne ubogacenie, refleksja nad sobą i życiem, poczucie siły – mocy. Tylko u niewielu osób rezultaty te miały charakter negatywny (por. tab. 10).

Tab. 10. Owoce uczestnictwa we wspólnym spotkaniu

Owoce uczestnictwa w spotkaniu	Procent ⁷
wewnętrzne ubogacenie	84,9
refleksja nad sobą i życiem	51,6
poczucie siły – mocy	42,3
optymizm życiowy	29,0
uwolnienie się od napięć wewnętrznych	26,6
poczucie odpowiedzialności za życie	25,9
religijne nawrócenie	13,9
wewnętrzne przygnębienie	1,7
lęk – niepokój	0,8
zwątpienie	0,2

Uczestnicy spotkania wracając do swoich domów czuli się w z m o c n i e n i przede wszystkim wiarą religijną, przywiązaniem do Papieża i do

⁶ Badani mieli podkreślić wybrane przez siebie odpowiedzi i porangować je według ważności dla nich.

⁷ Biorąc pod uwagę 3 pierwsze rangi łącznie.

Kościoła, nadzieją na przyszłość, ufnością wobec ludzi i radością życia (por. tab. 11). W świadomości badanych dominowały zatem wartości o charakterze religijnym, ale bardzo znaczącymi dla nich okazały się również wartości dotyczące życia społecznego i relacji międzyludzkich.

Tab. 11. Wartości ubogacające uczestników spotkania

Wartości ubogacające uczestników	Procent ⁸
wiara religijna	67,3
przywiązanie do Papieża	56,8
przywiązanie do Kościoła	36,2
nadzieja na przyszłość	35,7
wiara w ludzi i przywiązanie do wspólnoty ludzkiej	31,9
chęć i radość życia	29,1
przywiązanie do Ojczyzny	19,4
przywiązanie do własnej rodziny	10,9
niczego takiego nie wynieśli	0,5

Pytano wreszcie badanych: co by osobiście stracili, gdyby nie uczestniczyli we wspólnym spotkaniu z Papieżem? Kategoryzacja spontanicznych odpowiedzi pozwoliła wyodrębnić następujące główne straty: oddziaływanie Papieża, doświadczenie „czegoś wspaniałego”, straty ogólnomoralne, straty o charakterze religijnym (por. tab. 12).

Tab. 12. Straty spowodowane nieuczestniczeniem we wspólnym spotkaniu

Straty	Procent
oddziaływanie Papieża ⁹	42,9
doświadczenie czegoś wspaniałego ¹⁰	37,0
straty ogólnomoralne ¹¹	29,8
straty religijne	22,8
straty we wspólnocie	16,9
inne	9,2
żadne	0,5
brak odpowiedzi	6,3

⁸ Biorąc pod uwagę 3 pierwsze rangi łącznie.

⁹ Między innymi okazja bezpośredniego kontaktu z Papieżem, doświadczenie charyzmatu osobowości Papieża i przeżycie głoszonej przez niego nauki.

¹⁰ Wielkie osobiste doznania, szczególnie klimat, bycie „w środku” wydarzenia.

¹¹ Umocnienie wewnętrzne, przeżycie wartości uniwersalnych: prawdy, dobra, sprawiedliwości, solidarności.

Badani odczuwali potrzebę dzielenia się swoimi przeżyciami wyniesionymi ze wspólnego spotkania. Po powrocie do swoich domów dzielili się nimi przede wszystkim w kręgu rodzinnym, w gronie przyjaciół, a także w zakładzie pracy i z przygodnie spotkanymi ludźmi (por. tab. 13).

Tab. 13. Środowiska, w których badani rozmawiali na temat swoich przeżyć wyniesionych ze wspólnego spotkania

Środowisko	Procent
rodzina	87,6
grono przyjaciół, znajomych	87,0
zakład pracy	50,8
ludzie przygodnie spotkani	24,1

PODSUMOWANIE

Analizując uzyskane wyniki badań spotkań agoralnych, w tym wypadku wspólnych spotkań z Papieżem, można sformułować wiele wniosków końcowych. Dotyczą one psychospołecznych skutków procesów agoralnych. Zaliczyć do nich można:

1. Wzmocnienie podmiotowości poszczególnych uczestników spotkania przy jednoczesnym wzmocnieniu podmiotowości grupowej. A więc uruchomione wektory zmian okazały się dwukierunkowe: o kierunku wertykalnym i horyzontalnym.

Cechą charakterystyczną tego wzmocnienia jest współobecność z nim postawy tolerancji – jako konsekwencji tego uczestnictwa – wyrażającej się nie tylko w braku agresji, ale też w umocnieniu poczucia więzi międzyludzkich. Charakterystyczne jest to, że badani idąc na spotkanie ujawnili motywację bardziej indywidualną (by nie powiedzieć egotyczną!); uczestnictwo wyzwoliło w nich i spotęgowało motywację bardziej społeczną.

2. Poszukując psychologicznych procesów pozwalających na interpretację zaistniałych zmian odwołać się można do wspomnianej na wstępie „transgresji”. W tym wypadku mielibyśmy do czynienia z podwójną transgresją: indywidualną polegającą na przekraczaniu egotyizmu indywidualnego (własnego „ja”) oraz społeczną, związaną z przekraczaniem egotyizmu grupowego.

3. Uruchomienie owej transgresji i zaistnienie wspomnianych zmian stało się możliwe dzięki a g o r a l n e m u p r z e ż y c i u i d o ś w i a d c z e n i u m e t a - w a r t o ś c i ; meta- w stosunku do wartości konstytuujących bezpośrednie cele jednostkowe i grupowe. W doświadczeniu osób badanych tymi meta-wartościami były m.in. prawda, wolność, sprawiedliwość,

sens życia. Można tutaj raz jeszcze przypomnieć, kim czuli się uczestnicy spotkania z Papieżem, kiedy przebywali wspólnie razem: „czuli się zgromadzeniem ludzi tęskniących za prawdą, wolnością, sensem”.

4. Wydaje się, że istotnym elementem wspólnego spotkania, znaczącym dla jego atmosfery, przebiegu i zaistniałych konsekwencji, była osoba papieża Jana Pawła II. Uogólniając to stwierdzenie można zasadnie rozszerzyć przedstawione na wstępie syndromy czy elementy sytuacji agoralnej o kolejny element – *leadera*.

5. Psychologicznymi owocami doświadczeń wyniesionych ze wspólnego spotkania z Papieżem były: optymizm, zwiększona nadzieja, wewnętrzna odwaga. Są to istotne przesłanki dla pobudzenia i powiększenia aktywności jednostkowej i grupowej (społecznej). W świetle tych wyników bardziej zrozumiała i bardziej prawdopodobna staje się, podnoszona przez wielu, teza o przyczynowym powiązaniu doświadczeń społeczeństwa polskiego wyniesionych ze spotkań z Papieżem podczas jego pielgrzymek do kraju, z ruchami społeczno-politycznymi lat osiemdziesiątych w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- B a b b i e E. R.: Society by Arrangement. Belmont 1977.
- B i e l a A.: Papieskie lato w Polsce. Szkic psychologiczny wizyty-pielgrzymki papieża Jana Pawła II w Polsce. Londyn 1983.
- B i e l a A., T o b a c y k J.: Self-transcendence in the Agoral Gathering: a Case Study of Pope John Paul II's 1979 Visit to Poland. „Journal of Humanistic Psychology”. Vol. 27:1987 No 4, 390-405.
- B i e l a A.: Agoral Gathering: A New Conception of Collective Behavior. „Journal for the Theory of Social Behavior” 19:1989 s. 311-336.
- B l u m e r H.: Collective behavior. W: A. M. L e e (Ed.). Principles of Sociology. New York 1970.
- E v a n s R. R. (Ed.): Readings in Collective Behavior 1970.
- F r a n k l V. E.: Self-transcendence as a Human Phenomenon. W: A. T. S u t i c h, A. A. V i c h (Eds). Readings in Humanistic Psychology. New York 1969.
- F r a n k l V. E.: Nieświadomiony Bóg. Warszawa 1978.
- K o z i e l e c k i J.: A Transgressive Model of Man. „New Ideas in Psychology” 4:1986.
- K o z i e l e c k i J.: Koncepcja transgresyjna człowieka. Analiza Psychologiczna. Warszawa 1987.
- L e B o n G.: Psychologia tłumy. Warszawa 1895.
- M a s l o w A.: Religions, Values and Peak Experiences. Columbus 1964.
- M a s l o w A.: Toward a Psychology of Being. Princeton 1968.
- N u t i n J.: Psychoanalysis and Personality: A Dynamic Theory of Normal Psychology. New York 1957.
- P r ę ż y n a W., J a g i e ł ł o A.: Moje spotkanie z Papieżem. Lublin 1987.
- R o g e r s C.: A Way of Being. Boston 1980.

AGORAL GATHERINGS AS A SOCIAL PHENOMENON

AN ANALYSIS OF THE EXPERIENCES OF THE 80'S IN POLAND

S u m m a r y

An individual when it is in a group comes under its influence. The effects of such influence are usually appraised negatively, as a source of the individual's alienation is seen in it. However, it seems that there are reasons for noticing effects favorable for the individual in the influence a group exerts on it, namely, processes are motivated in the individual that deepen its subjectivity. The term „agoral gathering” is suggested for a social situation satisfying the conditions for such influence to appear.

On the basis of the above assumptions empirical investigations were conducted during the gatherings occasioned by the Pope's visits to Poland. The obtained data were used to illustrate the elements of the agoral gathering and to verify the presumed results of such gatherings.

Translated by Tadeusz Karłowicz